

הקדמה :

במשנה בדף כח, א נחלקו ב"ש ובי"ה במי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית. הגמרא בדף ג, א אומרת שפליגי בתרתי : בסוכה גדולה ובסוכה קטנה. רב שמואל בר יצחק בגמרא שם פוסק כדעת בית שמאי בסוכה קטנה. תוספות שם ג, א פוסק לגבי סוכה גדולה כדעת בית הלל. הרי"ף (ג, ב, יג, א מדפי הרי"ף) פוסק גם לגבי סוכה גדולה כדעת ב"ש, משום שחד טעמא למחלוקת לגבי סוכה קטנה וגדולה. הרי"ה (ג, ב מדפי הרי"ף) חולק על הרי"ף, ומשיג (בתחילת דבריו) שאין לומר שחד טעמא הם, שהרי ב"ש פסלו סוכה קטנה גם כאשר אין שלחן בתוך הבית שימשך אחריו!

הרמב"ן (במלחמות ה') תירץ את שאלת בעה"מ, וזה לשונו :

ומה שכתב עוד [=בעל המאור] "וכן ההיא דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו' עד וקי"ל דבתרתי פליגי" - זו אינה תשובה [=קושייה על הרי"ף], דטעמא דבית שמאי בסוכה קטנה נמי משום הכי הוא : משום שמא יביא שלחן וימשך אחריו, וכל שכן הוא. דכיון שאין לו מקום בסוכתו להניח בו שלחנו פסולה, שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שלחנו.

אפילו לישן ולשנן ולטייל בה או לאכול ופתו בידו פסולה, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה, ולכל מיילי דסוכה אינה סוכה. והא דפליגי בתרתי [=למרות ששתי המחלוקות נובעות מהשאלה האם חששו שמא ימשך אחר שלחנו]! גדולה להודיעך כחן דבית שמאי [=שאפילו בסוכה גדולה חששו שימשך אחר שלחנו], קטנה להודיעך כחן דבית הלל [=שאפילו בסוכה קטנה לא חששו]. ומיהו תרויהו משום שמא ימשך. ואביי דאוקמה [=בדף ז, ב את דעת בית שמאי] בשיטה [=של הסוברים דירת קבע בעינן] סבר דבסוכה קטנה בלחוד פליגי [=בית שמאי] וטעמא [=של ב"ש] משום דירת קבע. אבל אנן מכיון דאשכחן דאפילו בסוכה גדולה פליגי ומשום גזירה, ממילא אבטילה לה שיטה דאביי בהא.

ואם לא פירש רבינו ז"ל כן לא מצינו ידינו ורגלנו בית המדרש, דסוגיין כבית שמאי בסוכה קטנה ואתוקמא בשיטה...

שער הציון תרלד, ז כתב :

... ודע, דמשמע מלשון המלחמות הנ"ל דמדאורייתא אינו יוצא בסוכה שמחזקת רק ראשו ורובו,

ובזה היה מיישב כל המקומות שהזכר בגמרא דשיעור סוכה הוא שבעה טפחים, ולא אשתמיט בשום מקום לומר דהוא רק מדרבנן (ובמאור רמז על זה, עיין שם).

אבל אם כן יקשה לשון הרי"ף שכתב בפרק קמא, ולא טעמיהו דבית שמאי וכו' אלא טעמיהו משום דגזרינן שמא ימשך, והאי ענינא דאביי הלא על סוכה קטנה קאי! וגם [=יקשה] מה שכתב [=הרי"ף] בפרק ב : "והלכה כבית שמאי בתרויהו דחד טעמא נינהו"!

ואולי כוונתו [=של הרמב"ן] לומר, דאף דבסוכה קטנה שמחזקת רק ראשו ורובו אית להו לבית שמאי דמדאורייתא גם כן אינו יוצא בה, מכל מקום כיון דהטעם שמא ימשך שייך בתרויהו ובחד משנה נשנית שתי הסוגים ואפסוק בחדא כבית שמאי, אין לנו לחלק חדא מחברתה. אכן פשטיות הלשון דר"ן וריטב"א הוא דלהרי"ף אינו אסור רק משום גזרה, וצריך עיון.

שער הציון הנזכר לעיל כתב (בחלק שהדגשת) שמשמע מלשון הרמב"ן (כוונתו למלים : "שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה, ולכל מיילי דסוכה אינה סוכה") שסוכה קטנה פסולה מדאורייתא. (וכן נקט גם החזון איש סימן קנ אות ג). הסבר הדברים לדעתו הוא שסוכה כזו שיש בה חשש סביר שימשך אחר שלחנו ויצא ממנה אינה נחשבת דירה.

אבל שער הציון הקשה על עצמו מלשון הרי"ף פעמיים : א. שכתב (ד, א מדפי הרי"ף, ביחס לפסול סוכה קטנה לבית שמאי) : "אלא טעמיהו משום דגזרינן שמא ימשך אחר שלחנו", לשון "גזרינן" מראה בעליל שמדובר על פסול דרבנן! ב. לשון הרי"ף שחד טעמא נינהו בסוכה גדולה וקטנה (ובגדולה הטעם משום גזירה דרבנן). וסיים שער הציון בצריך עיון.

יש להוסיף ולהקשות : הרמב"ן עצמו בתחילת דבריו כתב שהפסול הוא מחשש שמא יביא שלחן ויימשך אחריו.

לענ"ד גם עצם הסברה - שבגלל חשש שיצא היושב בסוכה בחזרה לביתו לא נחשב דירה - אינה נראית כלל! כרגע יש ישיבה (אמנם בדוחק), וכיצד אפשר לומר שאין לזה שם דירה בגלל החשש שיצא לביתו לאכול?

לענין פירוש דברי הרמב"ן כן: הרמב"ן בא ליישב את שאלת רז"ה - אם החיסרון הוא החשש שימשך אחר שולחנו, מדוע הסוכה הקטנה פסולה גם כאשר אין שולחן בחוץ? עונה הרמב"ן: אם האדם יביא שולחן וישים אותו מחוץ לסוכה, בוודאי קיים חשש שימשך אחרי השולחן. כאשר יש שולחן מחוץ לסוכה הקטנה החשש שיימשך אחר שולחנו גדול יותר מאשר בסוכה גדולה, כי בסוכה קטנה הדוחק בפנים מכביד על האדם וגורם לו להימשך אחר השולחן שבחוץ. (משא"כ בסוכה גדולה, יתכן שהוא ימשוך את השולחן פנימה). זו כוונת הרמב"ן באומרו: "וכל שכן הוא". (הקל וחומר של הרמב"ן מתאים רק למצב שבו יש בפועל שולחן מחוץ לסוכה הקטנה. אבל כאשר אין עדיין שולחן מחוץ לסוכה הקטנה, לא היה הרמב"ן אומר: "וכל שכן הוא". החשש שמא יביא שולחן וימשך אחריו, או שיכנס מהסוכה לבית, אינו בהכרח גדול יותר ממצב שבו יש בפועל שולחן גדול מחוץ לסוכה גדולה!)

זה עדיין לא עונה על שאלת הרז"ה - מדוע פסלו בית שמאי את הסוכה גם כאשר אין שולחן מחוץ

לסוכה הקטנה? לכן ממשיך הרמב"ן:

דכיון שאין לו מקום בסוכתו להניח בו שולחנו פסולה [=הסוכה לגמרי], שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שולחנו. אפילו לישן ולשנן ולטייל בה או לאכול ופתו בידו פסולה, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מיילי דסוכה אינה סוכה...

[נראה לי לתקן בגירסת הרמב"ן שני תיקונים: א. במקום: "דכיון שאין" יש לגרוס "וכיון". בלי זה המשפט לא מובן מבחינה תחבירית. ב. במקום "ולכל מיילי דסוכה" יש לגרוס "ולכל". כלומר: היות שהסוכה אינה ראויה לאכילה כדרכה, ממילא אינה נחשבת סוכה גם לכל שאר התשמישים של סוכה, כמו לישן או ללמוד. אבל ההסבר שלהלן אינו תלוי דווקא בתיקונים אלו].
הסבר שיטת הרמב"ן: סוכה כשרה מדאוריתא רק כאשר היא ראויה לאכילה **כדרכה**. אכילה במצב שבו אין מקום להניח את המאכל מידו אינה אכילה כדרכה. למרות זאת גם סוכה קטנה כשרה מן התורה, שכן הסוכה ראויה לאכול כדרכה - על ידי שיניח את המאכל על השולחן שמחוץ לסוכה. לדעת בית שמאי חכמים גזרו שלא לאכול בסוכה באופן שהשולחן מחוץ לסוכה, שמא יימשך אחר שולחנו (גזרה זו נאמרה בעיקר כלפי סוכה גדולה). לאחר גזרה זו סוכה קטנה, שאין בה מקום להניח שולחן, הופכת להיות בלתי ראויה לאכילה כדרכה (עם שולחן). לכן הסוכה פסולה מדרבנן.